
A NÉVADÁS MOTIVÁCIÓI FELSŐ-HÁROMSZÉKEN ÉS A NÉV SÚLYA AZ IDENTITÁSJELÖLŐ FAKTOROK RENDSZERÉBEN

1. Identitás és név. – BERGER és LUCKMANN szerint az identitás olyan jelenség, amely az egyén és a társadalom közötti dialektikában születik (BERGER–LUCKMANN 1966: 3). Társadalmi közegben az egyénnek különböző interaktív helyzetekben kell érvényt szereznie egyéni identitásának, elhatárolható tehát az önazonosság társadalmi-kollektív és egyéni oldala. Kisebbségi helyzetben az identitás a nemzeti kisebbség, a nacionalizáló állam és a külső anyanemzet hármasságában sajátos relációként ragadható meg (vö. BRUBAKER 1996: 60–7). Az identitás olyan elemek együttese, amelyek egyrészt az etnikai differenciáció forrását jelentik, másrészt kijelölik az etnikai önazonosság határait. Az etnikai identitás konstrukciójában a különböző identitáselemek generációs, nemi és iskolázottsági eltérésekkel vannak jelen (BINDORFFER 2001: 162). Mivel ezen eltérő hangsúlyok a névhasználatra és a névadásra mint etnikai szimbólumra vagy identitás-címkére is érvényesek, másrészt mivel a kisebbségben élők névhasználatára a nyelvi-kulturális érintkezés részét is képezi, a névtani kutatások a szociológia, a szociolingvisztika és a kontaktusnyelvészet számára is fontos adatokat szolgáltathatnak.

Jelen tanulmány egyrészt arra a kérdésre keresi a választ, hogy a Felső-Háromszéken, Erdély délkeleti szögletében húzódó, viszonylag tömbmagyar kisebbségi régióban hol a helye a névadásnak az identitáselemek rendszerén belül, mekkora a súlya a többi identitástényezőhöz viszonyítva, másrészt vizsgálja azt, hogy a keresztnévadási motivációk rendszerében az egymást követő generációk közt milyen hangsúlyeltolódások, milyen változási irányok rajzolódnak ki. A felmérés eredményeiből leginkább az derülhet ki, hogy mennyiben járul hozzá bizonyos keresztnévek választása nemzeti kisebbségi, de – esetünkben – nyelvi többségi helyzetben a nemzeti önazonosság megtartásához.

2. Cél és módszer. – A felmérést Kézdivásárhelyen és annak vonzáskörzetéhez tartozó négy faluban (Gelence, Lemhény, Ozsdola, Torja) végeztem. E kistérségi nemzetiségi megoszlása a következő: Kézdivásárhely lakosságának 91%-a magyar, 7,81%-a román, míg a falvak közül csupán Ozsdola lakóinak 5,2%-a román, a többi három településen viszont a román lakosság nem haladja meg az összlakosság 1,5%-át, szemben a 98%-os magyar etnikummal. (Részletes adatok: <http://nepszamlalas.adatbank.transindex.ro>.)

Összesen 366 nevet vizsgáltam: 150 adatközlőnek és azok gyerekeinek (216) nevét. Az előbbieket 60 falusi (nemek szerint 30-30), 90 pedig városi (nemek szerint 45-45). Az adatközlőket négy korosztályba soroltam. 18–25 év közöttiek: a falusiak közül 5 nő és 4 férfi, a városiak közül 9-9 férfi és nő; 26–40 év közöttiek: 10-10 falusi és 15-15 városi; 41–60 év közöttiek: a falusiak közül 10 nő és 11 férfi, a városiak közül 14-14 férfi és nő; 60 év fölöttiek: 5-5 falusi és 7-7 városi.

A felmérésben résztvevő korosztályok kiválasztásakor az volt a döntő, hogy olyan adatok birtokába jussak, amelyek a vizsgált kistérségben az 1980-as évek végén Kelet-Közép-Európában lejátszódó események előtti és utáni névadási/névválasztási szokásokról egyaránt tájékozathatnak, és amelyek által nyomon követhetem, hogy az 1990-es évek elejétől enyhülő, névhasználatot szabályozó előírások, a határok átjárhatósága, a határon kívül rekedt magyarok és az anyaország kapcsolattartásának javulása, illetve egyéb gazdasági-szociális tényezők a névadásban és a névválasztás motivációs rendszerében milyen következményekkel jár(hat)tak.

A jelen tanulmány alapjául szolgáló felmérést egy 16 kérdést tartalmazó kérdőív segítségével végeztem. A kérdőív tudakolta az adatközlő család- és keresztnévét, születési évét, lakóhelyét, iskolázottságát, rákérdezett az adatközlő gyermekének nevére, életkorára, a saját és a gyermeke névadását meghatározó tényezőre, a családnév és a keresztnév együttes használatának sorrendiségére. Ezekon kívül azt kérdeztem meg a még gyermektelenektől, hogy mi a kedvenc lány- és fiúnevük, amit szívesen adnának születendő gyermeküknek. Végül érdeklődtem a magyar család- és keresztnév, valamint a társadalmi érvényesülés összefüggéseiről Székelyföldön, illetve Romániában; arról, hogy hogyan viszonyulna az adatközlő a saját- és gyermeke nevének román nyelvre való fordításához; valamint adatokat gyűjtöttem a keresztnév- és családnév-identitásfaktorok (magyar nyelv, nemzeti ünnep, nemzeti szimbólumok, magyarigazolvány, magyar iskola stb.) rendszerén belüli súlyáról.

Ezen tanulmányban elsősorban a névadás motivációit, a vizsgált terület névanyagának összetételét és a névnek az identitásfaktorok rendszerén belüli súlyát szeretném bemutatni, de a kérdőívben szereplő kérdések más szempontok megközelítését, az adatok más nézőpontú vizsgálatát is lehetővé teszik; ezekre a jövőben szeretnék visszatérni.

3. Keresztnévadás és motivációi

3.1. Gyakoriság, megterheltség a korpuszon belül. – A felmérés kérdőíveinek kiértékelésekor először a keresztnévek átlagos terheltségét követtem nyomon. A 366 személy 138 nevet viselt, az átlaggyakoriság tehát 2,65. A nemek között nincs különbség: a 196 nő/lány 74, a 170 férfi/fiú pedig 64 nevet viselt. Az átlaggyakoriság nemek szerint (2,64, illetve 2,65) azonos értékeket mutat. Település szerinti megoszlásban a 144 falusi (60 adatközlő + 84 gyermek) összesen 84, a 222 városi (90 adatközlő + 132 gyermek) pedig 123 nevet visel. Az átlaggyakoriság nagyobb városban (1,80), mint faluban (1,71), bár az eltérés nem releváns.

Összességében a leggyakoribb és a legtöbb generáción átívelő női nevek a *Zsuzsa-Zsuzsánna* (14) és a *Kata-Katalin* (13). Az *Erzsébet* (11) és *Mária* (11) az idősebb generációknál fordul elő, a *Kinga* (8), *Melinda* (7), *Noémi* (6) az ifjabbaknál divatos. A középső korosztály (26–40 évesek) leggyakoribb neve az *Éva* (7) és az *Enikő* (7). A férfiaknál az *István* (13) valamennyi nemzedéknél megtalálható, ezt követi a *László* (11), a *Zsolt* (8) és a *Zoltán* (7) mint többgenerációs nevek. Az ifjaknál divatos a *Botond* (6) és a *Szabolcs* (5), míg a közép- és idősebb korosztálynál a *József* (6) és a *Csaba* (6). Az új névdívat szerint a *Tamás* és az *Alpár* is terjedőben van.

Felmérésem szerint az egyszer előforduló nevek több mint fele a városiak által kedvelt vagy viselt; generációs megoszlásban pedig e ritka női nevek 31,57%-át és e férfinevek 34,78%-át a 0–18 év közöttiek (az adatközlők gyerekei) viselik. A lányoknál inkább az idegen hangzású (*Adrien, Melisza, Xénia, Vivien*), míg a fiúknál a hagyományosabb,

elsősorban a legidősebb generációnál is megtalálható nevek vannak terjedőben (*Ábel, Áron, Kálmán, Mátyás*), bár itt is találni ritka, szokatlan nevet, pl. *Krisztián, Flórián*.

A vizsgálat eredményei egyrészt azt igazolják, hogy úgy a gyakori, mint a ritkább nevek elsőként többnyire városban jelennek meg, majd legalább egy generációnyi késéssel falun is felbukkannak (leginkább a férfinevek esetén szembetűnő e jelenség), másrészt a nőknél településtől függetlenül gyakoribb az adott korcsoporton belüli ugyanazon név választása/előfordulása.

3.2. A névadás motivációi. – A vizsgálat során feltérképeztem a névadás motivációit. Az adatközlők névadását elsősorban a családi hagyomány követése (névörökítés) és a tetszés (jó hangzás, egyszerűség) határozta meg. Viszonylag csekélyebb befolyással bírt a név szent általi viselete mellett annak ritkasága, becézhetősége és az, hogy nem fordítható le románra (2. táblázat, Egyéb kategória). Elenyésző azok száma, akik nem tudják indokolni a névválasztást. Nemek szerinti megoszlásban a két leghangsúlyosabb motivációs tényező (örökítés, tetszés) százalékos mutatói fordítottan arányosak. Az adatközlők gyermekeinek névadásában jelentős teret nyert az örökítés és a tetszés mellett a név magyar eredete, magyaros hangzása.

Motivációs tényezők	Nők		Adatközlők lányai		Férfiak		Adatközlők fiai	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Öröklés	17	22,66	16	14,41	38	50,66	47	49,47
Tetszés	33	44,00	52	46,84	16	21,33	20	21,05
Magyar eredet/hangzás	2	2,66	14	12,61	5	6,66	22	23,15
Nem tudja megindokolni	7	9,33	2	1,80	7	9,33	1	1,05
A név szent általi viselete	6	8,00	16	14,41	1	1,33	–	–
Egyéb	10	13,33	11	9,90	8	10,66	5	5,26
Összesen	75	100,00	111	100,00	75	100,00	95	100,00

1. táblázat: Az adatközlők és gyermekeik névadását motiváló tényezők nemek szerinti megoszlásban

Az adatközlők és gyermekeik névadási motivációs rendszerét összehasonlítva a változási irányok a következők. A nőknél/lányoknál változatlanul a tetszés dominál, csökken a névörökítés, teret nyert a név magyaros hangzása, eredete, az Egyéb kategórián belül a születésnaphoz közeli névnap súlya (1,33%-ról 6,31%-ra nőtt) és a szent név viselete. A férfiaknál viszonylag változatlan az örökítés és a tetszés súlya, ám erőteljes növekedés tapasztalható a magyaros nevek területén az egyéb motivációs tényezők, illetve a meg nem indokolt névadás rovására.

Az adatközlők iskolázottsága befolyásolja a névadást. A vizsgálat eredményei szerint minél alacsonyabb iskolázottságú az adatközlő, annál inkább a tetszés alapján dönt gyereke nevének kiválasztásában, és minél magasabb végzettséggel rendelkezik, annál nagyobb hajlandóságot mutat a magyar név választására. Az öröklés a legalacsonyabb és legmagasabb iskolai végzettséggel rendelkezők névadását motiválja leginkább. E motíváló tényező esetében a legmagasabb a mutató a legalacsonyabb végzettséggel rendelkezőknél.

Motivációs tényezők	Általános iskola		Szakiskola		Gimnázium		Felsőfokú végzettség	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Öröklés	8	22,20	6	12,24	13	15,66	9	18,75
Tetszés	20	55,50	21	42,86	26	31,33	10	20,83
Magyar eredet/hangzás	4	11,10	12	24,49	30	36,14	20	41,66
Nem tudja/nem válaszolt	2	5,56	4	8,16	4	4,82	5	10,42
Egyéb	2	5,56	6	12,24	10	12,05	4	8,33
Összesen	36	100,00	49	100,00	83	100,00	48	100,00

2. táblázat: Az adatközlők és gyermekeik névadását motiváló tényezők iskolázottság szerint

4. Névadás és identitás

4.1. A név súlya az identitáskritériumok rendszerében. – A 20. században bekövetkező földrajzi átrendeződések következtében a nemzetállamok szembetalálták magukat a kisebbségek problémájával. Mivel az asszimilációs törekvések során a kisebbségben élők esetében gyakran történ(het)tek névvel való visszaélések (pl. erőszakos névfordítás), napjainkra nemcsak a család-, hanem a keresztnév is az etnikai szimbólum szerepét hivatott betölteni. A név identifikál, árulkodik a név viselőjének anyanyelvéről, származásáról, kötődéséről, illetve kifejezi egy adott etnikai csoporthoz való tartozásunkat. Ezért annak megváltoztatása, más nyelvre fordítása vagy cseréje fontos információkat árul(hat) el a viselője identitásában bekövetkező változásokról (vö. FARKAS 2007).

A név identitáscímke, ezért vizsgáltam meg nem csupán a névadás mozgatórugóit, hanem a név súlyát is a kultúrnemzeti identitáskritériumok rendszerében; azt, hogy a magyar nyelvhasználat, a nemzeti ünnepek megünneplése, a nemzeti szimbólumok tisztelete, a magyar névadás (család- és keresztnév), a magyarigazolvány kiváltása egymáshoz viszonyítva milyen súllyal bírnak az egyén önazonosságának jelölésében.

Identitásfaktorok	Település		Nemek				Átlag	
	Falu	Város	Nők		Férfiak		N	%
			N	%	N	%		
A magyar nyelv használata	75,0	77,7	57	76,0	58	77,3	115	76,7
Nemzeti ünnepeink ünneplése	60,0	64,4	46	61,3	48	64,0	94	62,7
Családnév	51,6	26,6	23	30,6	32	42,6	55	36,7
Keresztnév	50,0	31,1	24	32,0	34	45,3	58	38,7
Nemzeti szimbólumok tisztelete	58,3	54,4	39	52,0	45	60,0	84	56,0
Magyarigazolvány kiváltása	45,0	15,5	24	32,0	17	22,6	41	27,3

3. táblázat: A név súlya az alapvető identitásfaktorok rendszerében

Az eredmények szerint az identitásban a leginkább meghatározó tényező a magyar nyelvhasználat, ám a család- és a keresztnév is döntő súllyal bír a megkérdezettek közel 40%-a szerint. A falusi adatközlők nagyobb arányban vélik hangsúlyosnak a név identitásjelölő szerepét, mint a városiak. Releváns eltérések tapasztalhatóak a név súlyának megítélésében a nemek szerint is: a férfiak több mint 40%-a azt vallja, hogy a család- és keresztnév jelentős identitásjelölő tényező, lényegesen hangsúlyosabb a magyarigazolványnál; míg a nők közel azonos súlyúnak tekintik a család- és keresztnévet az igazolvánnyal. Az adatközlők 78,66%-a úgy véli, hogy kisebbségi helyzetben fokozottan kell figyelni a névválasztásra. Nyilván érdemes volna az identitás kérdésében a magyar szimbólumrendszer tágabb keretein belül vizsgálni, tehát egyrészt kulturális, másrészt földrajzi-természeti tényezőkhöz kötött magyarságszimbólumokon belül (vö. KAPITÁNY–KAPITÁNY 2002) feltérképezni a család- és keresztnév súlyát, hisz akkor árnyaltabb képhez juthatnánk.

Felmérésemben arra is kitértem, hogy milyen mértékben módosul a név identitásjelölő súlya, ha azt az eredet- és kultúrnemzeti identitáskritériumok rendszerében (vö. VERES 2005: 117–22) egyszerre vizsgáljuk. Az adatközlők az alapvetően fontostól az egyáltalán nem fontosig terjedő ötfokú, ún. Likert-skálán értékelték az eredet- (származás, önbesorolás, család- és keresztnév) és kultúrnemzeti identitásfaktorok (anyanyelv, iskolázás, kultúra, szimbólumok) súlyát. Az alábbi összesítő táblázat az alapvetően fontosnak ítélt identitásfaktorokkal kapcsolatos adatokat tartalmazza település és nemek szerinti megoszlásban.

Ahhoz, hogy valaki magyarnak számítson, alapvetően fontos, hogy:	Település		Nemek				Összesen	
	Falu	Város	Nő		Férfi		N	%
	%	%	N	%	N	%		
Az egyik szülő magyar legyen	53,3	50,0	39	52,0	38	50,6	77	51,3
Mindkét szülő magyar legyen	45,0	43,3	32	42,6	34	45,3	66	44,0
Magyar legyen az anyanyelve	55,0	77,7	50	66,6	53	70,6	103	68,6
Magyar legyen a családneve	33,3	22,2	20	26,6	20	26,6	40	26,6
Magyar legyen a keresztnéve	28,3	22,2	17	22,6	20	26,6	37	24,6
Tisztelje a zászlót	40,0	41,1	25	33,3	36	48,0	61	40,6
Tartsa magát magyarnak	58,3	80,0	49	65,3	58	77,3	107	71,3
Vallja magáénak a magyar himnuszt	40,0	50,0	32	42,6	37	49,3	69	46,0
Ismerje a magyar kultúrát	50,0	53,3	39	52,0	39	52,0	78	52,0
Járjon magyar iskolába	50,0	42,2	29	38,6	39	52,0	68	45,3

4. táblázat: A név súlya az eredet- és kultúrnemzeti identitásfaktorok rendszerében

Az adatközlők településtípustól függetlenül az önebesorolás kivételével jelentősebb szerepet tulajdonítanak a kultúrnemzeti identitás elemeinek, mint az eredetkritériumoknak. Az egyes kritériumokon belül vizsgált tényezők közül legcsekélyebb súlyú a család- és keresztnév, de a megkérdezettek több mint fele az egyéni identitás szempontjából lényegesnek ítéli meg e két faktort (átlag 25,6%-uk szerint alapvetően fontos, 28,6%-uk szerint fontos a név). A városiakkal szemben a falusiaknak jelentősebb hányada szerint van a család- és keresztnévnek meghatározó szerepe az identitás jelölésében. A nemek szerint nincs releváns különbség a család- és keresztnév súlyának megítélésében, ha azt többtényezős, összetettebb identitáselemek rendszerében vizsgáljuk.

4.2. A magyar(os) névválasztás mögöttes mozgatórugói. – A névadás motivációinak vizsgálatából egyrészt kiderül, hogy az 1990-es évektől egyre inkább felerősödött, hangsúlyosabbá vált a magyar eredetű vagy magyaros hangzású nevek választása Felső-Háromszéken, másrészt az adatközlők a névörökítést is igen gyakran az adott név magyar vagy magyaros hangzásával, eredetével indokolják. Bár a felmérés eredményei szerint a név az identitáskritériumok rendszerében a legcsekélyebb súllyal bíró elem, identitás-címke-szerepét – kisebbségi helyzetben különösen – nem vonhatjuk kétségbe.

Mi motiválhatja a felső-háromszékieknél a magyar névadásnak az utóbbi időben kimutatható térnyerését? Magyarázható-e a magyar név választása, kedvelése az utóbbi évtizedek névadást szabályozó rendeleteinek enyhülésével, az anyaországgal elmélyülő kapcsolatokkal (vö. SZILÁGYI 2005: 78), vagy ennél összetettebb mozgatórugói vannak (pl. a kistérségi társadalmán belüli érvényesülés reménye, egy társadalmi csoporthoz tartozás, az adott csoport iránti tisztelet, az adott csoport elvárásai, a kistérségben belüli többséghez alkalmazkodás)? Felmérésemben rákérdeztem arra is, hogy a kistérség lakói szerint a magyar identitás meghatározó elemei (származás, iskoláztatás, anyanyelv, név és kultúra) milyen mértékben jelentenek előnyt vagy hátrányt a régió belüli érvényesülésben, hogy megítélésük szerint a gazdasági, társadalmi felemelkedés reménye befolyásolhatja, motiválhatja-e a magyar névadást.

A székelyföldi érvényesülésben...	Kultúra		Anyanyelv		Iskola		Név		Származás	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Előny	105	70,0	91	60,6	79	52,6	79	52,6	74	49,3
Nem befolyásol	44	29,3	45	30,0	57	38,0	58	38,6	52	34,6
Hátrány	1	0,6	14	9,3	14	9,3	13	8,6	24	16,0

5. táblázat: A Székelyföldön való társadalmi érvényesülést befolyásoló tényezők megítélése

Az adatokból látható, hogy a régió belüli az adatközlők több mint fele előnyösnek véli a magyar nevet a társadalmi érvényesülés szempontjából, ugyanakkor véleményük szerint – a magyar kultúrában való jártasságot és a magyar anyanyelv ismeretét kivéve – nincs releváns különbség a társadalmi haladást pozitívan befolyásoló tényezők között.

Míg a kistérség belüli érvényesülésben az adatközlők 52%-a szerint segít(het) a magyar név, addig a régió kívüli – közel 60%-uk szerint – hátráltató tényező (l. 6. táblázat). Bár konkrét adataink arra vonatkozóan nincsenek, hogy a kistérség lakóinak hány százaléka keresi érvényesülését az ország tömbmagyar nyelvterületein kívül, viszonylag csekélynek vélem ezek számát. Inkább az anyaországi vagy nyugat-európai, gazdasági

okokból történő időszakos elvándorlást tartom valószínűbbnek. Az 5. táblázat alapján azonban igazolódni látszik, hogy a magyar név választását/átörökítését jelentősen motíválhatja a Székelyföldön belüli társadalmi érvényesülés reménye. Vizsgálatom nem tért ki e tömbmagyar közösségeken belüli etnikai csoportnormák, elvárások feltérképezésére, sem arra, hogy nyomon kövesse: a csoport elvárásai, az iránta való tisztelet milyen hatással és következménnyel jár(hat) az egyén identitásán belül a névadásra. Ajánlott lenne azonban ilyen jellegű kutatásokat is végezni az adott településeken, ugyanis a magyar névadás felerősödése több tényezőnek is tulajdonítható: az érvényesülés reménye mellett annak is, hogy a kistérség belüli többségi helyzet biztonságot nyújt a közösségben élők számára, identitásában megerősíti tagjait, ugyanakkor a közösséghez kötésen túl elvárásokat is támaszt tagjaival szemben.

A Romániában való érvényesülésben...	Kultúra		Anyanyelv		Iskola		Név		Szármozás	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Előny	57	38,0	18	12,0	25	16,6	19	12,6	24	16
Nem befolyásol	86	57,3	59	39,3	71	47,3	44	29,3	36	24
Hátrány	7	4,6	73	48,6	54	36,0	87	58,0	90	60

6. táblázat: A Romániában való társadalmi érvényesülést befolyásoló tényezők megítélése

4.3. A név és a kisebbségi identitás „határai” közti kapcsolat. – A kisebbségi identitásra jellemző a másság iránti erőteljesebb tolerancia, mert kisebbségi helyzetben nemcsak az anyanyelvet, hanem a nacionalizáló állam vonzásával is számolnunk kell. Ez esetben fontos megjelölni azokat a szélső határokat, amelyek közé behelyezhető a kisebbségben élők „egészséges” identitása. Felmérésemben csupán tájékozódni kívántam azon szélső határokkal kapcsolatosan, amelyek „kontúrjai” lehetnek az asszimiláció útjára még nem lépett kisebbségi magyar identitás és névhasználat összefüggéseinek. E határvonalak felvillantása céljából két kérdéskörben tájékozódtam: egyrészt az identitáskritériumokon belül a név használati sorrendiségét, másrészt az alapvető identitáselemek – ezen belül a név – kisebbségi léthelyzethez való igazításának rugalmasságát, hajlékonyságát követtem nyomon.

Mivel a családnév-változtatások azt igazolják, hogy hosszú időn át e kérdést történelmi-társadalmi hatások vezérelték, emellett felmérésem szerint a család- és keresztnév a legkisebb súllyal bíró elem az identitáskritériumok rendszerében, megvizsgáltam, hogy a megkérdezettek milyen mértékben alkalmazkodnak névhasználatukban a többséghez, az államnyelv/nacionalizáló állam elvárásaihoz. A család- és keresztnév ugyanis a román nyelvben keresztnév + családnév sorrendű, így a kisebbségi magyar identitás sajátosságára világíthat rá, ha egy erdélyi magyar a román nyelvi norma szerint (a keresztnév + vezetéknév sorrendet követve) mutatkozik be román társának. Az adatközlők 77,49%-a a családnév + keresztnév sorrendet alkalmazza, ha román anyanyelvűvel közli nevét. A falusiak közel egyharmada (28,33%-a) nagyobb hajlandóságot mutat a többségi norma követésére, a kisebbségi helyzettől befolyásolt identitásuk hajlékonyabb, alkalmazkodóbb jegyekkel bír. A nők hajlamosabbak a fordított sorrendű névhasználatra (29,33%-uk a keresztnév + családnév sorrendet követi), mint a férfiak (13,35%).

Kutatásomban kitértem arra is, hogy a másság tolerálásában – a kisebbségi helyzetből fakadó kettős kötődés szorításában – milyen szélső határok rajzolódnak ki az adatközlőknél. A megkérdezettek válaszaikat ötfokú Likert-skálán jelölhették.

	Egyértelmű/lehet, hogy elfogadná (%)	Nem szólna bele (%)	Valószínűleg/biztosan elutasítaná (%)
Román ajkú ember csalá- domba kerülését	41,96	33,33	24,66
Családneve románra vál- tását	4,95	6,66	88,38
Gyermekek családnévének románra váltását	5,82	7,49	86,66
Születendő gyermekem/uno- kám román anyanyelvűségét	13,05	12,48	74,45
Román keresztnév választá- sát születendő gyermekem/ unokám számára	8,33	14,71	76,95
Gyermekek/unokám román iskolába járását	27,22	20,83	51,95

7. táblázat: A másság tolerálását tükröző válaszok aránya

Az adatközlők közel 90%-a elutasította családnévének románra fordítását/cseréjét. Gyermeke/unokája román anyanyelvűsége ellen is kevesebben tiltakoztak, mint ahányan határozottan ellenezték a saját és/vagy gyermekük családnévének románra váltását. E felmérés adatai igazolják tehát, hogy a névadás és névhasználat kisebbségi helyzetben igen sokfunkciós, bonyolult kérdés, és meghatározó szerepet tölt be a kisebbségi létben élő egyén identitásfaktorainak rendszerében is, tehát nem csupán onomasztikai, hanem szociolingvisztikai, szociológiai, kultúrtörténeti stb. szempontból egyaránt megközelíthető.

5. Következtetés és újabb vizsgálatok. – Valamennyi régiónak megvan a sajátos névállománya, amelyeken belül időszakonként cserélődnek a divatos nevek. E szabály alól Felső-Háromszék sem kivétel, hisz az összegyűjtött korpusz bizonyítja, hogy úgy a névállomány, mint a névadás motivációs rendszere szervesen illeszkedik a magyar névadási szokásokhoz (HAJDÚ 2003: 601–38, SZILÁGYI 2005: 82–5). A vizsgált régióban a név az identitásfaktorok rendszerében visszafogottabb hangsúlyt kap az anyanyelvű és a nemzeti szimbólumok tiszteleténél. A magyar család- és keresztnévnek a megkérdezettek közel fele előnyt tulajdonít a régió belüli érvényesülésben, de közel 60%-uk meglátása szerint hátráltat a régió kívüli előrejutásban. Az eredmények tükrében kirajzolódni látszik, hogy a magyar(os) nevek számának növekedése az utóbbi években, másrészt a név magyar eredetének a motivációs tényezőkön belüli térnyerése összefügg nem csupán a névadást és névhasználatot szabályozó rendeletek enyhülésével, az anyaországgal kiépülő mélyebb kapcsolatokkal, hanem a régió belüli társadalmi érvényesülés reményével is. E kérdésben nem elhanyagolható, hogy Felső-Háromszék viszonylag tömbmagyar

régió, ezért lakói bátrabban föl merik vállalni magyar identitásukat, és nevüket „merészebben” használják identitásuk címkéjeként. Nem csupán reménykednek abban, hogy saját régiójukban magyar nevük segíti őket a társadalmi haladásban, hanem általa kifejezhetik az adott kistérségi közösséghez való tartozásukat is.

Vizsgálatom csupán betekintést kívánt adni az identításelemként funkcionáló kisebbségi név súlyáról, valamint arról, hogy a névadás és névhasználat kérdése ilyen nézőpontból is megközelíthető. Ajánlott lenne azonban ezen kérdőíves felmérést más kisebbségi régióban is elvégezni; az identitás árnyaltabb, összetettebb elemrendszerén belül nézni meg a család- és keresztnév helyét és súlyát; illetve longitudinális vizsgálatok segítségével felvillantani az elkövetkező évek generációinak névválasztási, névhasználati irányait és sajátosságait.

Hivatkozott irodalom

- BERGER, PETER – LUCKMAN, THOMAS 1966. *The Social Construction of Reality*. New York.
- BINDORFFER GYÖRGYI 2001. *Kettős identitás. Etnikai és nemzeti azonosságtudat Dunabogdányban*. Budapest.
- BRUBAKER, ROGERS 1996. *Nationalism reframed*. Cambridge.
- FARKAS, TAMÁS 2007. *Changing Names as Abolishing the Difference. Personal Names as Ethnic Symbols, Characteristics of Surname Changes and the Magyarization of Surnames in Hungary*. Előadás a 11th International Conference on Minority Languages konferencián, Pécsen. Megjelenés előtt.
- HAJDÚ MIHÁLY 2003. *Általános és magyar névtan*. Budapest.
- KAPITÁNY ÁGNES – KAPITÁNY GÁBOR 2002. *Magyarságszimbólumok*. Budapest.
- SZILÁGYI ANIKÓ 2005. *Névadási szokások kisebbségi és többségi helyzetben lévő magyar anyanyelvű gyermekek körében a rendszerváltás után*. Névtani Értesítő 27: 78–87.
- VERES VALÉR 2005. *Nemzeti identitás Erdélyben – szociológiai olvasatban*. Budapest.

RANCZ TERÉZ

TERÉZ RANCZ, **Motivations for name giving in Felső-Háromszék (Transylvania) and the importance of names among identity markers**

This paper is based on the results of a 16-item questionnaire survey carried out in the small town of Kézdivásárhely as well as in four settlements in its surroundings in the district of Felső-Háromszék (Transylvania), a region that is predominantly inhabited by Hungarians. The author presents the name giving practices and naming fashions of four generations: she compares the motivational systems of naming practices in the successive generations, highlighting trends. The author also examines the importance of such ethnic symbols as family and Christian names among identity markers of minorities. This aspect of name giving and name use is less frequently analysed in onomastics, though it offers useful data for sociology, sociolinguistics and contact linguistics as well.